

Stemproces:

Bevraging gemeenteraadsverkiezingen – de resultaten

16 december 2024

Symfoon

Symfoon, het **Vlaamse blinden- en slechtziendenplatform**, bouwt aan **inclusie** vanuit de kracht van blinde en slechtziende personen. Dat wil zeggen dat wij niet alleen voor hen werken, maar ook mét hen. Het bestuur en de helft van het team bestaan uit blinde of slechtziende personen. Samen streven we ernaar dat allerlei soorten vrijetijdsbesteding, van musea tot concerten en theater, vrij toegankelijk worden voor blinde en slechtziende mensen.

Onze bevragingen

Onze bevragingen zijn bedoeld om, vanuit onze specifieke kennis en ervaring, te leren en vervolgens advies te kunnen geven over de toegankelijkheid voor blinden en slechtzienden. We doen dit zowel op aanvraag als op eigen initiatief, waarbij we onze expertise gebruiken om aanbevelingen te doen op basis van objectieve criteria. De analyses die we uitvoeren, zijn gebaseerd op enquêtes die door onze doelgroep worden ingevuld en steunen op zorgvuldig samengestelde, objectieve vragenlijsten.

Symfoon is echter geen statistisch bureau of universiteit en werkt niet met zorgvuldig samengestelde steekproeven die statistisch verdedigbaar zijn. Onze verslagen zijn gebaseerd op de directe ervaringen van blinden en slechtzienden, waarbij we aangeven wat als toegankelijk wordt ervaren en wat als een drempel wordt gezien. Met deze empirische en praktische informatie moedigen we de ontvangers van onze analyses aan om verder actie te ondernemen.

[Symfoon - Vlaams blinden- en slechtziendenplatform vzw](#)

Rerum-Novarumplein, 25 | 9000 Gent

Tel: + 32 487 51 88 64 | info@symfoon.be | www.symfoon.be

Bestuursorgaan: Geert Van Brempt, Dirk Opsteyn en Manuel Delaere

Document opgemaakt door: Francis Bossaert, Hanne Craye, Leticia Larangé en Joanna Ruba

Inhoud

Inhoud	2
Inleiding	3
Context en methodologie.....	4
1. Algemene gegevens van de bevestigingen	4
2. Blinden en slechtzienden die wel gingen stemmen.....	4
2.1. De uitnodigingsbrief	4
2.2. Voorbereidingen voor verkiezingsdag	5
2.3. Op weg naar het stembureau	5
2.4. In het stembureau.....	5
2.5. Ervaringen	7
3. Vier vragen voor stemmers en niet-stemmers	7
4. Blinden en slechtzienden die niet gingen stemmen	8
5. Conclusie.....	8

Inleiding

Stemrecht mag niet gelijkgesteld worden met stemplicht. Inclusief stemmen gaat over het recht om autonoom je burgerlijke functie te mogen vervullen om je stem uit te brengen. We kiezen er bewust voor om niet in te gaan op de inhoud van de politieke programma's. Het is niet onze bedoeling te onderzoeken welke partij zich nu precies inzet voor inclusie en welke net niet, maar om de praktische organisatie van het stemproces onder de loep te nemen.

De **state of the art** in België is momenteel, **niettegenstaande de verschillende verdragen en wetgevingen**, niet om over naar huis te schrijven. In Wallonië wordt nog overal op papier gestemd, in Brussel en de Duitstalige gemeenschap wordt volledig elektronisch gestemd, maar die computers zijn niet uitgerust met toegankelijkheidsfeatures. In Vlaanderen is het verdeeld: van de 300 gemeentes stemmen er 141 nog op papier en 159 digitaal, een kleine meerderheid dus. Momenteel kan een blinde of slechtziende dus bijna **onmogelijk gaan stemmen zonder begeleider**.

Een bijkomend probleem is dat de praktische organisatie van verkiezingen een **lokale aangelegenheid** is. Elke gemeente kan dus helemaal zelf kiezen hoeveel belang ze hechten aan dit thema en zo wordt het moeilijk om zicht te krijgen op welke gemeente welke inspanningen levert.

In Vlaanderen deed de overheid wel **een poging** om de verkiezingen toegankelijk te maken voor blinde en slechtziende personen. Tijdens de verkiezingen in 2019 werd er zowel in Aalst als in Mechelen, bij wijze van **test**, één stemhokje uitgerust met een aangepaste stemcomputer met spraak en reliëfknoppen. Na afloop is er geen gevolg meer gegeven aan deze testperiode en werd dit ook niet voorzien tijdens de verkiezingen van 9 juni. In 2024 was er een **proefproject** met braille-formulieren in Limburg, maar door omstandigheden maakte geen enkele blinde of slechtziende burger gebruik van de formulieren.

Om de **toegankelijkheid** van het stemproces **te verbeteren** voor blinden en slechtzienden ondernam Symfoon verschillende stappen:

- Onderzoek doen en bundelen in een achtergrond dossier: *'Inclusief stemmen! Toegankelijkheid voor blinden en slechtzienden tot aan het stemhokje'*.
- Bevragingen uitsturen naar de doelgroep.
- Adviezen bundelen in een Eye Key, inclusief animatiefilmpje en inleefpodcast.
- Contact opnemen met gemeentebesturen en bevoegde overheden.

In het volgende punt 'Context en methodologie' lichten we toe hoe we die stappen concreet invulden.

Context en methodologie

Naar aanleiding van de **verkiezingen** deed Symfoon een onderzoek naar de **toegankelijkheid** van het stemproces. De blinden- en slechtziendengemeenschap, als protagonist in haar eigen belangenverdediging, deelde haar ervaringen met ons en deed ons inzien dat er **nog ruimte is voor verbetering**.

We deden twee **bevragingen** over de Vlaamse, federale en Europese verkiezingen van 9 juni. De resultaten hiervan verwerkten we in een verslag dat je kan terugvinden op volgende [link](#). Een derde bevraging, waarover dit verslag gaat, vond plaats in de periode van de gemeenteraadsverkiezingen, in oktober 2024. De vorige bevragingen werden respectievelijk door 39 en 55 mensen ingevuld.

In augustus verstuurd we naar **elk Vlaams en Brussels gemeentebestuur** (319 in totaal) **een brief** om de aandacht te vestigen op die resultaten en op ons dossier *'Inclusief stemmen! Toegankelijkheid voor blinden en slechtzienden tot aan het stemhokje'*. Als statement was de brief bovendien in braille geprint. Verder zat er in de envelop een Symfoon-onderlegger: een rond, **stevig kaartje met braille**, NFC en QR-code. De NFC en QR-code sturen de ontvanger door naar onze website, waarop de **Eye Key** over het toegankelijk stemproces te downloaden is, inclusief kort animatiefilmpje en inleefpodcast. Al het materiaal werd daarna nog eens per mail gestuurd.

1. Algemene gegevens van de bevragingen

In totaal werd de bevraging 30 keer ingevuld, waarvan 5 mensen niet gingen stemmen en 25 wel. De antwoorden waren gespreid over 28 gemeenten en er kwamen antwoorden uit alle Vlaamse provincies. Over het algemeen liggen de antwoorden in Vlaanderen op **een vergelijkbare lijn**, vaak ook positief. We presenteren de globale resultaten per onderzocht item en lichten relevante uitschieters of opmerkelijke opmerkingen uit die extra aandacht verdienen.

Als het relevant is, dan maken we steeds ook een **onderscheid tussen blinde en slechtziende personen**, aangezien het stemproces voor beide groepen heel verschillend ervaren wordt.

2. Blinden en slechtzienden die wel gingen stemmen

De bevraging verspreidden we in de dagen **na de gemeenteraadsverkiezingen** van 13 oktober 2024 en gaat over de toegankelijkheid van het stemproces, van uitnodigingsbrief tot stemlokaal. Onder 'Ervaringen' lijsten we enkele opvallende getuigenissen en opinies op van de respondenten. Van de 25 respondenten waren er 10 volledig blind en 15 slechtziend.

2.1. De uitnodigingsbrief

Bij het **zelfstandig lezen van de uitnodigingsbrief** is er al meteen een verschil tussen blinden en slechtzienden. Bijna alle slechtzienden konden die zonder hulp van derden

lezen, terwijl dat bij de blinden minder dan de helft was. De groep slechtzienden moest dus minder een beroep doen op partners, familieleden of assistenten. De **hulpmiddelen** die het meest gebruikt werden om de brief zelfstandig te lezen, waren de **smartphone**, het voorleestoestel en de beeldschermloep.

De groep die de brief niet zelfstandig kon lezen, was hier **ontevreden** over. De meesten voelden zich afhankelijk en vonden dit onaangenaam, onaanvaardbaar en vervelend. Niemand voelde zich hier onverschillig over.

2.2. Voorbereidingen voor verkiezingsdag

Op de vraag of ze op een andere manier info kregen over de locatie van hun stembureau, antwoordde 84% dat ze **enkel** beschikten over **het adres op hun uitnodigingsbrief**. Als we ons herinneren dat een niet onaanzienlijk deel van de respondenten niet zelfstandig hun uitnodigingsbrief kan lezen, is dat dus **problematisch**. Vier stemmers gaven aan dat ze hun oproepingsbrief ook kregen via hun eBox Burger-account.

Op de vraag of ze **zelfstandig** de **route** naar het bureau uitstippelden, antwoordde ongeveer de helft dat ze dit samen met iemand anders deden.

2.3. Op weg naar het stembureau

20 van de 25 respondenten begaven zich **samen met een ziend persoon** naar het stembureau. Hier zien we opnieuw een verschil tussen blinde en slechtziende respondenten: geen enkele blinde stemmer ging alleen naar het stembureau, terwijl dat aantal bij de slechtzienden beduidend hoger lag.

Een meerderheid ging **te voet** naar het stembureau, aangezien de gemeente ervoor zorgt dat de stembureaus nooit ver van de woning liggen. 28% van de bevroegden reed mee als passagier in een **auto**. Door de korte afstand tussen stembureau en woning werd er **amper** gebruik gemaakt van het **openbaar vervoer**: slechts één persoon ging met het openbaar vervoer.

Of je **autonoom de ingang** van het stemlokaal kon **vinden**, hing sterk af van je visus. Voor maar liefst 70% van de blinden was het onmogelijk zelfstandig de ingang vinden, terwijl de slechtziendengroep aangaf dat dat voor hen minder een probleem was. Hieruit kunnen we concluderen dat er rond de stemlokalen betere (tactiele) aanduidingen moeten komen specifiek voor blinde kiezers.

In 36% van de stemlokalen was een **aanspreekpunt** voorzien op de parking of aan de ingang.

2.4. In het stembureau

In 76% van de stemlokalen was er binnen een **aanspreekpunt**. Op de vraag of ze goed **geïnformeerd** werden **over de route** van de inkom **naar het stemhokje**, antwoordde 60% positief en 28% negatief. De anderen gaven aan dat ze hun begeleider volgden of de

locatie al kenden. Dat is een beduidend positiever antwoord dan in juni.

Er is wel opnieuw een frappant verschil tussen blinden en slechtzienden bij de vraag **‘Nam je iemand mee in het stemhokje?’** Meer dan de helft van de slechtzienden kon **autonoom** stemmen, terwijl dat in blindengroep niemand was. 90% van de blinden stemde samen met hun eigen **vertrouwenspersoon** en 10% vroeg een **bij- of voorzitter** van de stemcommissie mee naar binnen.

We polsten ook naar **hoe mensen het ervaren** om iemand mee te nemen in het stemhokje. Uit de antwoorden blijkt dat niet iedereen daar een probleem mee heeft: 11 mensen gaven aan dat ze dit als **veilig** ervaren of het niet erg vinden. Aan de andere kant was er een grotere groep die het wel een **afhankelijkheid** vond. Verschillende respondenten noemden zelfs expliciet de emoties ‘kwaad’ en ‘gefrustreerd’.

Niet iedereen kreeg **uitleg** over hoe de stem moest worden uitgebracht. Het merendeel van de bevroegden wist nog van vroegere verkiezingen hoe ze hun stem moesten uitbrengen. Zes mensen plozen het zelf uit en in twee gevallen kwam de uitleg toch van de bij- of voorzitters.

Op de vraag of de **bij- en voorzitters** van de stemcommissie **op de hoogte** waren van de **toegankelijkheidsmaatregelen** voor blinden en slechtzienden, zien we een duidelijk verschil met juni. Toen kwam het ontnuchterende antwoord dat er in 66% van de gevallen niet eens maatregelen waren. Dat cijfer zakt nu naar 40%. Zeven van de 25 bevroegden vermeldden trouwens dat hun bij- of voorzitters wel goed op de hoogte waren van de aanwezige maatregelen. Nu werd enkele keren een **vergrootglas** genoemd, waar in juni nog geen sprake van was.

Wat het **stemgeheim** betreft, had maar liefst 88% van de respondenten het gevoel dat hun stemgeheim **gewaarborgd** werd bij het inleveren van het stembiljet. De drie mensen die vonden dat hun stemgeheim wel geschonden was, benoemden het stemmen met begeleider als automatische schending van het stemgeheim.

Nog een **positieve noot** is dat 88% van de bevroegden **niet het gevoel** kreeg **betutteld te worden** in het stembureau, een overtuigende meerderheid dus. Wat opvalt is dat de drie mensen die zich wél betutteld voelden, allemaal blind zijn en dat dus geen enkele slechtziende die ervaring deelde. Eén bevroegde gaf bijvoorbeeld aan dat de voorzitter veel te luid sprak.

We vroegen ook of er een **verschil** was **met de verkiezingen van juni**. Behalve een lagere opkomst door de afschaffing van de opkomstplicht, vermeldden 2 mensen een verbetering op gebied van infrastructuur. Bovendien noemden 6 mensen expliciet een verbetering op gebied van de behandeling die ze ontvingen.

2.5. Ervaringen

“Blinden zijn NIET doof.”

“Zolang ik niet autonoom kan stemmen, is het een vorm van betutteling.”

“Mijn partner mocht mij niet alleen vergezellen tijdens het stemmen. De voorzitter moest mee binnen. We stonden dus met drie in het stembokje.”

“Er is niemand die mij kan garanderen dat mijn stem niet bekeken wordt.”

“Men heeft mij laten voelen hoe je het geprinte briefje kon scannen en in de stembus stoppen.”

“Er was een toegankelijk stemlokaal waar de computer op een lagere tafel stond. Dit was voor mij makkelijker om alles goed te kunnen lezen.”

3. Vier vragen voor stemmers en niet-stemmers

De volgende vier vragen werden beantwoord door beide groepen, dus **30 mensen** in totaal.

Uit de vraag of alle **informatie toegankelijk** was, bijvoorbeeld **partijprogramma's** en **kieslijsten**, blijkt weer een verschil tussen blinden en slechtzienden. Voor 13 slechtzienden was de meeste informatie leesbaar, terwijl dat maar gold voor 6 blinde personen.

Het hoort bij de weken voorafgaand aan de verkiezingen: het invullen van de **stemtesten**. Die staan op de websites van alle grote **media**, zoals VRT, de Standaard en HLN. Van de 17 mensen die een stemtest invulden, was die maar 12 keer toegankelijk. Dat betekent dat 30% van de bevroegden die dat wilden, geen stemtest konden invullen.

90% van de bevroegden wil dat er in verkiezingstijd een permanentielijn komt waar je terecht kan met alle vragen en klachten rond toegankelijkheid.

Stel dat een blinde burger op verkiezingsdag niet goed weet of hij nu wel of niet zijn hond mag meenemen naar het stembureau, dan zou een simpel telefoontje naar de permanentielijn volstaan om snel het antwoord te krijgen op de vraag.

Tot slot gaven we de bevroegden de keuze tussen een **toegankelijk stembureau verder van hun woning** of een **ontoegankelijk stembureau dicht bij hun woning**. De meningen waren verdeeld: 50% blijft liever dicht bij huis, ook al zijn er dan geen toegankelijkheidsmaatregelen in het stembureau. De andere helft vindt het wel de moeite om verder te gaan, op voorwaarde dat dat stembureau volledig toegankelijk is.

4. Blinden en slechtzienden die niet gingen stemmen

Vijf respondenten gingen niet stemmen. Daarvoor gaven ze de volgende redenen op:

“Als je aan iemand anders moet zeggen op wie je stemt, geldt het stemgeheim niet meer. **Dit zou toch niet meer mogen in deze moderne tijden.**”

“Ik heb bijkomende beperkingen.”

“Omdat stemmen niet verplicht was, ging mijn dochter niet stemmen en daarom heb ik geen volmacht gegeven. **Ik aanvaard geen hulp van vreemde mensen.**”

“**Blinden hebben geen stemrecht** wegens het schenden van ons stemgeheim wegens ontoegankelijkheid.”

“We kenden niemand van de lokale politici en de opkomstplicht was afgeschaft.”

Vier van hen zouden wel stemmen als het stemproces toegankelijk was.

5. Conclusie

Uit de bevraging kunnen we besluiten dat er vaak een **verschil** is in toegankelijkheid **afhankelijk van het restzicht** van de burger. Slechtziende bevrageerden kunnen vaker autonoom stemmen en hebben nog meer toegang tot informatie en stemtesten. De respondenten die melding maakten van betutteling en schending van het stemgeheim, behoorden ook allemaal tot de blinde groep.

De **vergelijking met de verkiezingen van juni** stemt ons **voorzichtig optimistisch**. Hier en daar was al een vergrootglas te verkrijgen en de meeste stemcommissies waren op de hoogte van het recht een begeleider mee te nemen in het stemhokje. Toch zijn er nog **geen baanbrekende, structurele veranderingen**, wat op zo'n korte periode ook niet te verwachten was. Er is nochtans zo veel wat de gemeentes, politieke partijen en stemcommissies kunnen doen om **tegen 2029** de stemervaring voor iedereen aangenamer en autonomer te maken.

In de Eye Key 'Stemproces en Publieke Ruimtes' geeft Symfoon een aantal tips – die brochure kunt u [hier](#) downloaden. Op die pagina vindt u ook een kort animatiefilmpje met de belangrijkste tips en een inleefpodcast, waarin we op 9 juni mee gingen stemmen met de blinde Emma.

Heeft u nog verdere vragen over dit verslag, de bevragingen of de resultaten? Neem gerust contact op met Symfoon via info@symfoon.be of 0487 51 88 64.